

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

(א) ע"ז יט, טו [בכתיב: ודיל, א ס"א ניג, ד] [בכתיב: בני ליה למועבד, ובכ"ף ור"ש: בני למועבד ליה], (ה) [בכתיב: ועיי: משמה, וכו"ה דכפ"ה, ועיי: והוקף ע"י הכש"ל ע"ש, ובכ"ש מדעקו"א, ו ס"א ל"ג, ח] פנהד"ן יט: כמותות ח, סוטה מא: טו [בכתיב: כב, טו] ח"כ פ' קדושם פד"ק ו מוספתא דגמילה פ"ג ה"טו"ה (פ) [בכ"מ: נ"ג] ט [לקמן: ג:] ט [נ"ג] טוס' פסחים כא: ד"ה לנכז ומה שציינו על ידו, ו [בכתיב: י"ד, ט] [בכ"ש: סכ"ה] טוס' נ"ג ע"א, טו [בכתיב: פ' קדושם כ"ע ע"א],

זקן אשמאי. פ"י בקונטרס אשמאי רשע^א ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודה דשיצה משמע אפילו זקן אשמאי והלא מנזה אפילו להכותו לבנותו לזלו לך פר"ת אשמאי לשון שוממין כמו פתחי שמאי דמנחות^ב (דף ג:) כלומר בזר ועם הארץ^ג כדמתרגמינן והאלמה לא תשס וארעה לא תזור (בראשית מו): **ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבועים איש בו.** לא גזירה שוה^ד גמורה היא דאס כן ליצבו מומחין כי התס^ה אלא לא הוי אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו^ו: **מאי שנא דפגנינהו ש"מ דהאי לאו האי.** וה"ק מפני שיצה תקוס והדרת תקוס והדרת פני זקן שקנה חכמה ש"מ אפי' יניק וחכיס ופירש בקונט' מדקפיד קרא לחכמה ש"מ דזקן לאו אשמאי אלא צעין חכמה צדיקה דליכא למימר ר' יוסי נמי אזקן אשמאי פליג וקאמר דלא צעין חכמה דא"כ היינו איסי בן יהודה^ז כן פירש הקונטרס ועוד מוסיף ר"י דליכא למימר נמי דודאי פליג ואמר זקן אשמאי מהני ואיסי פליג עליה ואומר אפי' סבי דארמאי דהא כל שיצה במשמע קאמר הא לא אשכחן צדוס דוכתא דזקן ועוד כוכביס צריך לכדור ועוד דלקמן (דף ג.) קאמר דרבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי ארמאי ותלי טעמא צממה הרפתקי עדו עלייהו ולא קאמר משוס דאיסי^ח וא"ת כיון דצהדי שיצה נמי צעני חכמה כדפירש בקונטרס לרבי יוסי הגלילי דמרצה אפי' יניק וחכיס שיצה דכתב רחמנא למה לי פשיטא כיון דאפי' יניק וחכיס כ"ש שיצה וחכיס דמי גרע אס הוא זקן צדיק חכס וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיצה ה"א דניצני זקן וחכס ממש אכל יניק וחכיס לא להכי אתא שיצה לגלויי דלא צעין זקן וחכיס אלא צמד לחוד סגי אפילו יניק וחכיס ומיהו קשה דאס כן מאי קאמר אי ס"ד כדקאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיצה זקן תקוס אדרצה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיצה זקן במשמעו זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק וחכיס משמע והדרת קושיא דלוחמיה ונראה לר"י דודאי יניק וחכיס צריך שיחא מופלג ולכן איצטריך שיצה אע"פ שאינו מופלג כמו יניק וחכיס שיהו מופלג אכל אס היו שוס צמכמה היניק והזקן צריך שיעמוד היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהיה מופלג צמכמה וגבי זקן אינו צריך:

מבוסף רש"י

אין תורה דיליה היא. תקולת על שמו של אותו תלמיד שנתקו צב כדכתיב וצמורו דמשמע על כל גל עני (ע"ז טו). בי הילולא. מוספא (ע"ז טו) בי ודלי ליה כסא. הגייה לזן הסוס להשקותו גדול ברבי. הדור היה וכל היכל דקרי ליה צרבי לשון חכמה ומייסות חז"ל (ע"ז כא). שות תשים עליך מלך. ישראל הזהירו שישמו עליהם שימות הרבה. כלומר אומנו עליהם שלחן אין כבודו מחול. שפיקי רביה הכמו שמתה רבנה (בבב"ב יו). ה' קנני ראשית דרוב. מפני שכעלה צמכמה למניו לנדה את עולמו מתקיים העולם כשגל המורה (אבות פ"ג ט"א). דבר המוסר ללב. של אלם נאלמנו כי הוי יאל מן היודע מחשבות (ב"מ יח). ויראת מאלהיך. יש לך לירא מן היודע היודע משמעתן שלמה מנפק מחשבות להפטר ממזמון (לקמן טז).

מבוסף תוספות

א. מלשון אשם. רמב"ן. ב. לענין מוזהה פתחי שמאי כלומר פתחים ויקים שאין שם משקוף. ג. בלא תורה. מוס' ר"ד. אלא שההוא בעל מידות. מלר. והיינו דממעט אין זקן אלא חכס, ומשום הכי פליג איסי ואמר כל שיצה במשמע. רמב"ן. ד. מתוך פרש"י משמע דררשי ג"ש זקן מוקני וכן פירש בהרי"ב בשמעתין גבי אי ס"ד כדאמר ת"ק. מוס' ה"א. דאשכחן זקן בלשון חכס. רמב"ם. ו. דע"כ איסי בן יהודה סבר דזקן היינו יניק וחכיס. מוס' ה"א. ודין דס"ל וירבה משמע אפי' אשמאי א"כ זקן לאו פירושא דשיבה הוא אלא באפי פשיה קאי וליניק וחכיס אתי דאי זקן וחכיס ליל משום חכמה תיפוק לי משום חכמה תיפוק לי משום חכמה. מוס' ה"א.

הכא תורה דיליה היא הדר אמר רבא אין תורה דיליה היא דכתיב יובתורתו יהגה יומם ולילה אינו והא רבא משקי בי הלולא דבריה^א ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מרי ולרב פנחס^ב בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן ותו רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה ואיקפד אפ"ה^ג היודור^ד מיעבד ליה בעו אמר רב אשי אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול מיתיבי מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר' אליעזר ולא נמלו נתנו לר' יהושע וקיבלו אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל^ה (ברבי) עומד ומשקה עלינו אמר ליה מצינו גדול ממנו ששמש^ו (אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה וכתוב בו^ז והוא עומד עליהם ושמא תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אלא אי איתמר הכי איתמר^ח אמר רב אשי אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול מה קימה שאין בה חסרון כים אף היודור שאין בו חסרון כים יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת ה"א אמרתי קימה אלא במקום שיש היודור יכול ת"ל תקום ויראת^ט דבר המוסר ללב נאמר בו יראת מאלהיך^י רבי שמעון בן אלעזר אומר ימנין לזקן שלא יסריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איכא בינייהו יניק וחכיס ת"ק סבר יניק וחכיס לא רבי יוסי הגלילי סבר אפילו יניק וחכיס מ"ט דרבי יוסי הגלילי אמר לך אי ס"ד כדקאמר ת"ק א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפלגיניהו רחמנא למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי יניק וחכיס ות"ק משום דבעי למיסמך זקן ויראת^{יא} ותנא קמא מ"ט אי ס"ד כדקאמר רבי יוסי הגלילי א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפלגיניהו רחמנא למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי יניק וחכיס ות"ק משום זקנה. ר"ן. ז. אלא מפני דרך ארץ היו חולקים להם כבוד ולא בא איסי לרבות אלא זקן אשמאי ולא

זקן אשמאי. פ"י בקונטרס אשמאי רשע^א ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודה דשיצה משמע אפילו זקן אשמאי והלא מנזה אפילו להכותו לבנותו לזלו לך פר"ת אשמאי לשון שוממין כמו פתחי שמאי דמנחות^ב (דף ג:) כלומר בזר ועם הארץ^ג כדמתרגמינן והאלמה לא תשס וארעה לא תזור (בראשית מו): **ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבועים איש בו.** לא גזירה שוה^ד גמורה היא דאס כן ליצבו מומחין כי התס^ה אלא לא הוי אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו^ו: **מאי שנא דפגנינהו ש"מ דהאי לאו האי.** וה"ק מפני שיצה תקוס והדרת תקוס והדרת פני זקן שקנה חכמה ש"מ אפי' יניק וחכיס ופירש בקונט' מדקפיד קרא לחכמה ש"מ דזקן לאו אשמאי אלא צעין חכמה צדיקה דליכא למימר ר' יוסי נמי אזקן אשמאי פליג וקאמר דלא צעין חכמה דא"כ היינו איסי בן יהודה^ז כן פירש הקונטרס ועוד מוסיף ר"י דליכא למימר נמי דודאי פליג ואמר זקן אשמאי מהני ואיסי פליג עליה ואומר אפי' סבי דארמאי דהא כל שיצה במשמע קאמר הא לא אשכחן צדוס דוכתא דזקן ועוד כוכביס צריך לכדור ועוד דלקמן (דף ג.) קאמר דרבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי ארמאי ותלי טעמא צממה הרפתקי עדו עלייהו ולא קאמר משוס דאיסי^ח וא"ת כיון דצהדי שיצה נמי צעני חכמה כדפירש בקונטרס לרבי יוסי הגלילי דמרצה אפי' יניק וחכיס שיצה דכתב רחמנא למה לי פשיטא כיון דאפי' יניק וחכיס כ"ש שיצה וחכיס דמי גרע אס הוא זקן צדיק חכס וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיצה ה"א דניצני זקן וחכס ממש אכל יניק וחכיס לא להכי אתא שיצה לגלויי דלא צעין זקן וחכיס אלא צמד לחוד סגי אפילו יניק וחכיס ומיהו קשה דאס כן מאי קאמר אי ס"ד כדקאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיצה זקן תקוס אדרצה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיצה זקן במשמעו זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק וחכיס משמע והדרת קושיא דלוחמיה ונראה לר"י דודאי יניק וחכיס צריך שיחא מופלג ולכן איצטריך שיצה אע"פ שאינו מופלג כמו יניק וחכיס שיהו מופלג אכל אס היו שוס צמכמה היניק והזקן צריך שיעמוד היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהיה מופלג צמכמה וגבי זקן אינו צריך:

מבוסף רש"י

אין תורה דיליה היא. תקולת על שמו של אותו תלמיד שנתקו צב כדכתיב וצמורו דמשמע על כל גל עני (ע"ז טו). בי הילולא. מוספא (ע"ז טו) בי ודלי ליה כסא. הגייה לזן הסוס להשקותו גדול ברבי. הדור היה וכל היכל דקרי ליה צרבי לשון חכמה ומייסות חז"ל (ע"ז כא). שות תשים עליך מלך. ישראל הזהירו שישמו עליהם שימות הרבה. כלומר אומנו עליהם שלחן אין כבודו מחול. שפיקי רביה הכמו שמתה רבנה (בבב"ב יו). ה' קנני ראשית דרוב. מפני שכעלה צמכמה למניו לנדה את עולמו מתקיים העולם כשגל המורה (אבות פ"ג ט"א). דבר המוסר ללב. של אלם נאלמנו כי הוי יאל מן היודע מחשבות (ב"מ יח). ויראת מאלהיך. יש לך לירא מן היודע היודע משמעתן שלמה מנפק מחשבות להפטר ממזמון (לקמן טז).

מבוסף תוספות

א. מלשון אשם. רמב"ן. ב. לענין מוזהה פתחי שמאי כלומר פתחים ויקים שאין שם משקוף. ג. בלא תורה. מוס' ר"ד. אלא שההוא בעל מידות. מלר. והיינו דממעט אין זקן אלא חכס, ומשום הכי פליג איסי ואמר כל שיצה במשמע. רמב"ן. ד. מתוך פרש"י משמע דררשי ג"ש זקן מוקני וכן פירש בהרי"ב בשמעתין גבי אי ס"ד כדאמר ת"ק. מוס' ה"א. דאשכחן זקן בלשון חכס. רמב"ם. ו. דע"כ איסי בן יהודה סבר דזקן היינו יניק וחכיס. מוס' ה"א. ודין דס"ל וירבה משמע אפי' אשמאי א"כ זקן לאו פירושא דשיבה הוא אלא באפי פשיה קאי וליניק וחכיס אתי דאי זקן וחכיס ליל משום חכמה תיפוק לי משום חכמה תיפוק לי משום חכמה. מוס' ה"א.

א [ומי' פ"ה מהל' ת"ת הל' יא טושיע ייד סי' נבז סוף ג:]
שנה ג מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' טושיע ייד סי' שנו ג מיי' פ"ב מהל' מלכס הל' ג:
שנו ד מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה א סמג עשין יג טושיע ייד סי' רמד ספי' א:
שנה ה מיי' שם הל' ב טושיע שם ספי' ד:
שנה ו מיי' שם טושיע שם ספי' ג:
שם ז מיי' שם הל' ג טושיע שם ספי' ו:
שם ח מיי' שם הל' ט טושיע שם ספי' ו:
ט מיי' שם הל' א טושיע שם:

תורה אור השלם

1. כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יקדוה יומם וְלַיְלָה: תהלים א ב
2. יקח חמאה ויקלב א ב הבקר אשר עשה ויבן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאבלו: בראשית ח ח
3. שום תשים עליך מלך אשר יבחר יי אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא: דברים יח טו
4. מפני שיבה תקום ותרתיב פני זקן ויראת מאלקיך אני יי
5. ויאמר יי אל משה אספה לי שבועים איש מוקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושרידי וקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עקף: במדבר יא טז
6. יי קנני ראשית דרובו קדם מפעליך מאד: משלי ח כב

תוס' ר"י הזקן

הלולא. חופה. מדלי. מנביה להם הכוס שימתו. רבנן רבנן. כלומר אלו שעמדו מפני אינם גדולים ואתם גדולים ולפיכך לא עמדתם הלא אף הם גדולים. אשמאי. בור. לא תשם [בראשית מז, יט] לא תבור. מוקני ישראל. וחכמים היו שהרי שררה עליהם נבואה. שיש בה הידור. שיכר שלכבודו עשה והיינו כשרואו קרב. בממון. ליתן לו משלו. יעצים. לשון עצים עיניו מראות ברע [ישעיה לג, טו], כמו סוגר. ויראת מאלהיך. כלומר אע"פ שאתה עושה בדרך שלא יחשדוך בני אדם על זה שיחשבו שלא ראתו ולא ידעתי ש לך לירא מהשם שירודע לכתך. יסריח. שלא ילך תמיד לפניהם שיטרחו לעמוד. זקן ויראת. אף זקן נאמר ויראת.